

Mācību priekšmeta "Latvijas vēsture" aprobācijas rezultāti

VISC ir sagatavojis pārskatu par mācību priekšmeta "Latvijas vēsture" standarta projekta mācību satura aprobāciju 2006./2007.–2008./2009.mācību gadā.

Aprobācijas procesa mērķi un uzdevumi

Latvijas vēsture tiek mācīta gan pamatizglītības, gan vispārējās vidējās izglītības pakāpē vēstures mācību priekšmetā jau kopš Latvijas valstiskās neatkarības atgūšanas. Mācību priekšmeta "Latvijas un pasaules vēsture" (Ministru kabineta 2006.gada 19.decembra noteikumu Nr.1027 "Noteikumi par valsts standartu pamatizglītībā un pamatizglītības mācību priekšmetu standartiem" 16.pielikums) standartā noteikts, ka Latvijas vēstures tematika jāamāca ne mazāk kā 1/3 daļa no kopējā vēstures stundu skaita. Vēstures mācību priekšmeta standartā definētas zināšanas, prasmes un attieksmes, kas skolēniem jāapgūst mācību procesā, savukārt secību, kādā apgūt dažādas vēstures tēmas, ir tiesīgs noteikt skolotājs (Vispārējās izglītības likuma 19.pants). Tradicionāli skolotāji izvēlas hronoloģisko pieeju vēstures mācīšanai, mācot Latvijas vēsturi atbilstoši aplūkojamajam laika periodam integrēti ar Eiropas (pasaules) vēstures jautājumiem, vai atsevišķi, vispirms izdalot Eiropas (pasaules) vēstures jautājumus par aplūkojamo tēmu un pēc tam Latvijas vēstures jautājumus.

Sabiedrībā periodiski aktualizējas jautājums par Latvijas vēstures mācīšanas kvalitāti. Latvijas vēstures mācīšana tiek pilnveidota skolotāju profesionālās pilnveidesursos, tiek izstrādātas mācību grāmatas, mācību līdzekļi un metodiskie līdzekļi, kā arī citi atbalsta materiāli, piemēram, mācību un dokumentālās filmas. Viens no priekšlikumiem, kā uzlabot Latvijas vēstures mācīšanu skolās, kuru laika gaitā ir atbalstījusi gan daļa sabiedrības, gan politiķi, bet mazāk profesionāli vēsturnieki, ir Latvijas vēstures kā atsevišķa mācību priekšmeta mācīšana skolās.

2006.gada 12.janvārī tika izdots Izglītības un zinātnes ministrijas (turpmāk – IZM) rīkojums Nr.31 "Par mācību priekšmeta "Latvijas vēsture" ieviešanu", kura 1.4.apakšpunkts noteica ieviest aprobācijas kārtībā pamatizglītības programmās mācību priekšmetu "Latvijas vēsture" ar 2006./2007.mācību gada 1.septembri. Rīkojuma mērķis bija uzlabot izglītojamo zināšanas Latvijas vēsturē, veicināt Latvijas piederības izjūtu, stiprināt demokrātiju, parlamentāru valsti, patriotismu un pilsoniskās sabiedrības tradīcijas.

Aprobācijas mērķis bija noteikt, vai mācību priekšmeta "Latvijas vēsture" kā atsevišķa priekšmeta mācīšana uzlabo Latvijas vēstures mācīšanas kvalitāti, un izvērtēt mācību priekšmeta "Latvijas un pasaules vēsture" sadalīšanas efektivitāti un pamatotību, kā arī novērtēt un pilnveidot mācību priekšmetu "Vēsture" un "Latvijas un pasaules vēsture" standartu un programmu paraugu projektu kvalitāti.

Lai sasniegtu izvirzītos mērķus, tika definēti uzdevumi, saskaņā ar kuriem tika izstrādāts un īstenots aprobācijas procesa rīcības plāns: bija jāizstrādā aprobācijas modelis, mācību priekšmeta saturu reglamentējošu dokumentu projekti, aprobācijas procesa datu ieguves instrumenti un jāīsteno aprobācijas monitoringa process.

"Latvijas vēstures" kā atsevišķa mācību priekšmeta ieviešana nozīmē pašreizējā mācību priekšmeta "Latvijas un pasaules vēsture" sadalīšanu divos mācību priekšmetos. Izstrādājot mācību priekšmeta "Latvijas vēsture" kā atsevišķa mācību priekšmeta standarta un programmas parauga projektus, vienlaicīgi bija jāizstrādā standarta un programmas parauga projekts mācību priekšmetā "Vēsture". Mācību priekšmeta standarta projektu veidošanai bija jābūt saskaņotai un pēctecīgai, jo abi mācību priekšmeti ir jāamāca kopsakarībās, nedublējot mācību priekšmeta saturu, bet tiem papildinot vienu otru. Tas ir iespējams tikai kā tematiski un metodoloģiski sinhronas darbības rezultāts.

Pirms mācību priekšmetu obligātā satura reglamentējošu dokumentu izstrādes bija jāizvēlas mācību priekšmeta "Latvijas vēsture" vieta un apjoms mācību procesā, tādējādi izvēloties aprobācijas modeli. Saskaņojot viedokli ar IZM, tika noteikts, ka skolēni 6., 7. un 8.klases pirmajā semestrī mācīsies mācību priekšmetu "Vēsture", kura ietvaros skolēni apgūs

Eiropas un pasaules vēsturi, savukārt 8.klases otrajā semestrī un 9.klasē – mācību priekšmetu "Latvijas vēsture". Tādējādi skolēni sākotnēji iepazītos ar vēstures procesu no vissenākajiem laikiem līdz mūsdienām, iepazīstot tā likumsakarības, bet Latvijas vēsturi mācītos pamatizglītības beigu posmā, izprotot to pasaules vēstures kontekstā un tās likumsakarībās. Aprobāciju tika paredzēts īstenot trīs gadu periodā – līdz 2009.gada jūnijam.

Aprobācijas procesa norise

Konkursa kārtībā tika izveidota aprobācijas darba grupa, kurā tika iekļautas piecas profesionālas vēstures skolotājas:

1. Inese Berga, Siguldas Valsts ģimnāzijas vēstures skolotāja, Rīgas rajona vēstures skolotāju metodiskās apvienības vadītāja;
2. Dina Lazdovska, Āgenskalna Valsts ģimnāzijas vēstures skolotāja, pēc tam K.Videnieka Rīgas 77.vidusskolas direktora vietniece;
3. Jeļena Rjazanceva, Jelgavas 2.pamatskolas vēstures skolotāja un direktora vietniece, Jelgavas vēstures skolotāju metodiskās apvienības vadītāja;
4. Indra Skranda, Penkules pamatskolas vēstures skolotāja, Dobeles rajona vēstures skolotāju metodiskās apvienības vadītāja;
5. Nora Šņepste, Preiļu 1.pamatskolas vēstures skolotāja un direktora p.i., Preiļu rajona vēstures skolotāju metodiskās apvienības vadītāja.

Mācību priekšmeta aprobācijas gaitā tika paredzēts veikt mērījumus, kas ļautu noteikt mācību priekšmeta satura kvalitāti un mācību priekšmeta mērķa īstenošanu. Aprobācijas process ir komplicēts, mērķtiecīgi organizētu pasākumu kopums. To uzsākot, bija jāizvēlas tādi izpētes instrumenti, kas raksturotu izmēģinājuma stiprās un vājās puses un palīdzētu veidot rekomendācijas mācību priekšmeta "Latvijas vēsture" ieviešanai, kā arī standartu un programmu paraugu pilnveidei pēc aprobācijas. Aprobācijas procesa monitoringam tika izstrādāti datu ieguves instrumenti: ekspertu vērtējums par mācību priekšmeta standartu un programmu paraugu projektiem, diagnosticējošie darbi un pārbaudes darbi, anketas, intervijas, skolu vizītes, dokumentācijas analīze. Par aprobācijas galveno objektīvo rādītāju uzskatāms 9.klases valsts pārbaudes darbs vēsturē.

Pēc aprobācijas modeļa noteikšanas darba grupa izstrādāja mācību priekšmetu "Vēsture" un "Latvijas vēsture" standartu un programmu paraugu projektus un atbalsta materiālus skolotājiem esošo mācību līdzekļu izmantošanai mācību procesā. Mācību priekšmeta saturu reglamentējošo dokumentu projekti tika ekspertēti. Ekspertu vērtējuma par mācību priekšmeta standartu un programmu projektiem mērķis bija izstrādāto standartu un programmu kvalitātes novērtēšana. Novērtēšanu veica:

1. Valda Čakša, Rēzeknes Augstskolas docētāja;
2. Prof. Gvido Straube, Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultātes dekāns;
3. Ilze Šenberga, Daugavpils Universitātes docētāja.

Pēc ekspertēšanas materiāli tika nodoti publiskai apspriešanai. Mācību priekšmetu standartu un programmu paraugu projekti tika pilnveidoti saskaņā ar ekspertu un publiskajā apspriešanā iesaistījušos interesantu ieteikumiem.

Izglītības satura un eksaminācijas speciālisti un darba grupa izstrādāja kritērijus un uzsāka aprobācijas izmēģinājuma skolu atlases procesu, bet IZM pieņēma lēmumu iesaistīt aprobācijas procesā visas skolas, kuras pieteicās aprobācijai. Tādējādi pēc iepazīšanās ar aprobācijas plānu 2006./2007.mācību gada 1.septembrī aprobācija tika uzsākta 40 izmēģinājuma skolās. Aprobācijā piedalījās dažāda veida skolas: ģimnāzijas, vidusskolas un pamatskolas, pilsētu un lauku skolas, skolas ar lielu un mazu skolēnu skaitu skolā un klasē, skolas ar latviešu un krievu mācību valodu. Kopumā visas izmēģinājuma skolas pārstāvēja mērķauditoriju, uz kuru tiks attiecināti aprobācijas procesa rezultāti. Aprobācijā iesaistījās 43 vēstures skolotāji un apmēram 1600 skolēnu.

Mācību priekšmeta "Latvijas vēsture" standarta projekta mācību satura aprobācijas izmēģinājumā iesaistījās šādas skolas:

1. Jelgavas Spīdolas ģimnāzija, Jelgava;
2. Jelgavas 5.vidusskola, Jelgava;
3. Jūrmalas 1.ģimnāzija, Jūrmala;
4. Liepājas A.Puškina 2.vidusskola, Liepāja;
5. Draudzīgā aicinājuma Liepājas 5.vidusskola, Liepāja;
6. Liepājas Raiņa 6.vidusskola, Liepāja;
7. Liepājas 7.vidusskola, Liepāja;
8. Liepājas 12.vidusskola, Liepāja;
9. Āgenskalna Valsts ģimnāzija, Rīga;
10. Rīgas 13.vidusskola, Rīga;
11. Rīgas 54.vidusskola, Rīga;
12. Ventspils 1.ģimnāzija, Ventspils;
13. Aizkraukles novada ģimnāzija, Aizkraukles raj.;
14. Marijas Brimmerbergas Pļaviņu vidusskola, Aizkraukles raj.;
15. E.Glika Alūksnes Valsts ģimnāzija, Alūksnes raj.;
16. Bebreņu vidusskola, Daugavpils raj.;
17. Penkules pamatskola, Dobeles raj.;
18. Kr.Valdemāra pamatskola, Gulbenes raj.;
19. Zaļenieku pamatskola, Jelgavas raj.;
20. Aknīstes vidusskola, Jēkabpils raj.;
21. Ēdoles pamatskola, Kuldīgas raj.;
22. Kalvenes pamatskola, Liepājas raj.;
23. Vērgales pamatskola, Liepājas raj.;
24. Puikules pamatskola, Limbažu raj.;
25. 1. Mežvidu pamatskola, Ludzas raj.;
26. Kalsnavas pamatskola, Madonas raj.;
27. Lubānas vidusskola, Madonas raj.;
28. Lēdmanes pamatskola, Ogres raj.;
29. Aglonas vidusskola, Preiļu raj.;
30. Siguldas Valsts ģimnāzija, Rīgas raj.;
31. Ulbrokas vidusskola, Rīgas raj.;
32. Remtes pamatskola, Saldus raj.;
33. Talsu 2.vidusskola, Talsu raj.;
34. Vandzenes vidusskola, Talsu raj.;
35. Virbu pamatskola, Talsu raj.;
36. Sēmes pamatskola, Tukuma raj.;
37. Kocēnu pamatskola, Valmieras raj.;
38. Rūjas pamatskola, Valmieras raj.;
39. Valmieras Valsts ģimnāzija, Valmieras raj.;
40. Valkas pamatskola, Valkas rajons.

Aprobācijas procesa laikā darba grupa izstrādāja, vērtēja un analizēja četrus diagnosticējošos un deviņus pārbaudes darbus, analizēja valsts pārbaudes darba rezultātus izmēģinājuma skolās un salīdzinājuma skolās, izstrādāja trīs skolotāju, divus skolēnu un pa vienai skolas administrācijas un vecāku anketas un tās pēc aizpildīšanas analizēja, sagatavoja un veica intervijas skolu vizīšu un semināru laikā, devās skolu vizītēs vismaz vienu reizi uz katru no izmēģinājuma skolām katrā mācību gada laikā, lai novērotu mācību procesu, pārrunāja mācību procesa gaitu ar skolotājiem un skolēniem, kā arī diskutēja ar izmēģinājuma dalībniekiem, analizēja skolotāju darba mapēs apkopotu dokumentāciju, organizēja un vadīja sešus izmēģinājuma skolu skolotāju seminārus.

Diagnosticējošie darbi ļāva noskaidrot skolēnu sākotnējās zināšanas un prasmes mācību priekšmetā dažādos mācību procesa posmos, savukārt pārbaudes darbi ļāva novērtēt mācību priekšmeta temata īstenošanas kvalitāti, skolēnu mācību sasniegumu līmeni un tā atbilstību mācību priekšmeta programmas tematā noteiktajām prasībām. Anketas dažādām mērķauditorijām tika izstrādātas, lai gan analizētu motivāciju un attieksmi, gan identificētu notikušās pārmaiņas, gan arī novērtētu aprobācijas gaitu un materiālus. Skolu vizītes ļāva novērtēt aprobācijas norisi un aprobācijas mērķu īstenošanu aprobācijas procesā, piedāvāto dokumentu kvalitāti, kā arī ļāva īstenot atbalsta pasākumus mācību satura veiksmīgai ieviešanai. Aprobācijas skolu skolotāju semināri ļāva pilnveidot izmēģinājuma skolu skolotāju profesionālo kvalifikāciju, kā arī skolotāju atbalsta materiālu kvalitāti, gūstot savstarpēju pieredzi. Izmēģinājuma skolas skolotāja darba mapē tika fiksēti mācību satura aprobācijas rezultāti. Valsts pārbaudes darbs deva iespēju noteikt izmēģinājuma skolu skolēnu mācību sasniegumus.

Aprobācijas izvērtējums

Izmantojot mērījumiem izstrādātos instrumentus, aprobācijas procesa gaitā tika vērtēts gan mācību priekšmeta saturu reglamentējošo dokumentu projektu saturs un tā atbilstība vēstures mācīšanai, gan mācību process izmēģinājumā iesaistītajās skolās un tā kvalitāte, kas tieši ietekmēja aprobācijas gaitu un tādējādi sasniedzamos rezultātus.

Mācību priekšmeta apguves rezultātus lielā mērā nosaka izglītojamo mācību sasniegumu līmenis kopumā, bet izmēģinājuma skolās tas neatšķirās no citu skolu skolēnu mācību sasniegumiem katrā vecumposmā. Izmēģinājuma skolu dažādība ļāva izdarīt pieņēmumu, ka apgalvojums ir patiess. Piemēram, to apstiprināja 2006.gada 12.septembra diagnosticējošā darba vēsturē visu aprobācijā iesaistīto skolēnu rezultātu analīze, uzsākot aprobācijas procesu 2006./2007.mācību gadā. Darba saturs tika veidots par aizvēstures un seno laiku vēstures jautājumiem, kas tika apgūti saskaņā ar integrēto pieeju vēstures mācīšanai 6.klasē. Diagnosticējošā darba rezultāti atspoguļoti diagrammās Nr.1 un Nr.2. Līdzīgi tika analizēti arī visi pārējie diagnosticējošie un pārbaudes darbi 2006./2007.–2008./2009.mācību gadā. Šī analīze vienlaikus identificēja saturu reglamentējošo dokumentu projektos veicamos uzlabojumus.

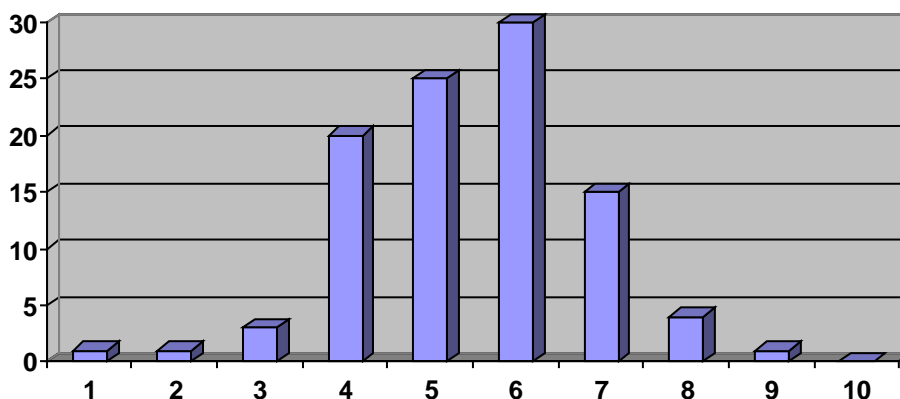

Diagramma Nr.1. 2006.gada 12.septembra diagnosticējošā darba vēsturē rezultāti

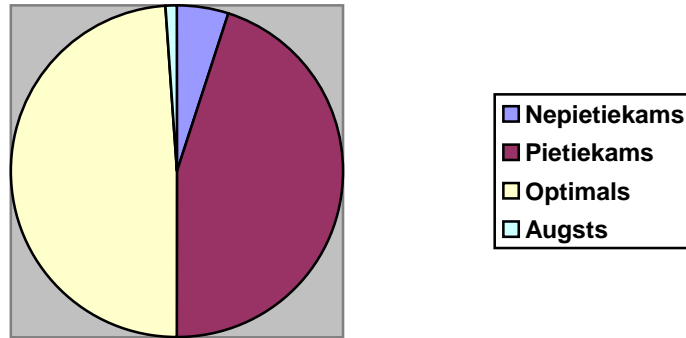

Diagramma Nr.2. 2006.gada 12.septembra diagnosticējošā darba vēsturē analīze

Arī 2009.gada 9.klases valsts pārbaudes darba vēsturē rezultātu analīze parāda, ka tie būtiski neatšķiras abu grupu skolēniem. Tas atspoguļots diagrammā Nr.3, kurā salīdzināti pārbaudes darba uzdevumi par Latvijas vēstures jautājumiem.

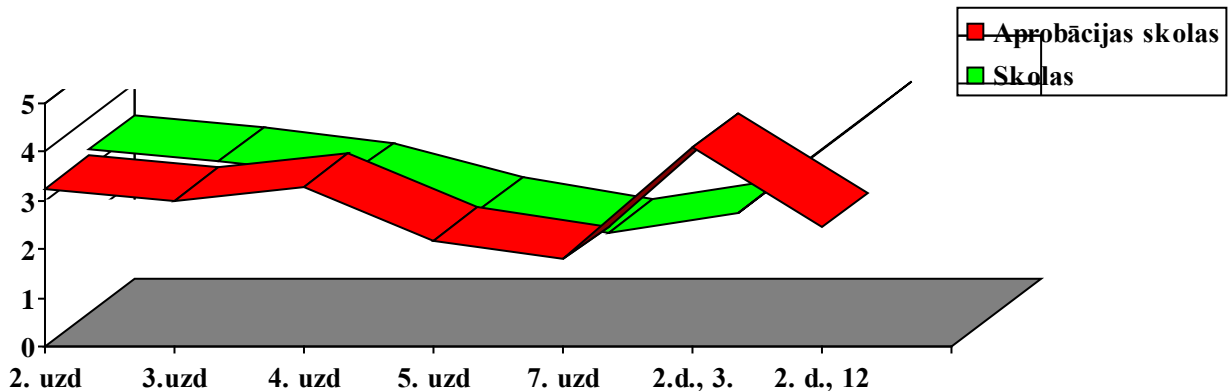

Diagramma Nr.3. Valsts pārbaudes darba vēsturē rezultātu analīze.

Salīdzinot valsts pārbaudes darba vēsturē rezultātus, tika konstatētas līdzīgas iezīmes abu grupu skolēnu darbos, kas apliecina, ka problēma ir nevis mācību priekšmeta "Latvijas un pasaules vēsture" sadalīšanā divos mācību priekšmetos – "Latvijas vēsture" un "Vēsture" –, bet skolēnu prasmju veidošanā un attīstīšanā, kas abos gadījumos ir būtiski pilnveidojamas. Gan izmēģinājuma skolu skolēnu, gan salīdzināmo skolu skolēnu mācību sasniegumi ir līdzīgi.

Analizējot citus izmēģinājuma norises darba instrumentu rādītājus, īpaši aptaujas anketas skolēnu vecākiem un izglītības iestādes administrācijai, var secināt, ka aprobētais vēstures mācīšanas modelis ir vairāk motivējis skolēnus pievērsties Latvijas vēsturei un pozitīvi mainījis viņu attieksmi pret to.

Jānorāda vairāki būtiski aprobācijas procesa trūkumi, kas ietekmēja izmēģinājuma norisi. Aprobācijas procesa ilgums tika saīsināts no četriem gadiem, kas ietver pilnu pamatizglītības vēstures mācību priekšmeta apguves laiku no 6. līdz 9.klasei, uz trīs gadiem. Tādējādi pasaules vēstures tēmas viduslaiku vēsturē un jauno laiku sākuma periodā ir aprobētas korigētā un saīsinātā variantā, savukārt aizvēstures un seno laiku vēstures posms aprobēti netika. Tāpat arī izmēģinājuma skolu skaita palielināšana no 12 līdz 40 skolām būtiski palielināja veicamo uzdevumu apjomu, piemēram, vērtējamo un analizējamo skolēnu izpildīto diagnosticējošo un pārbaudes darbu un aptaujas anketu skaitu, deformēja tādu datu ieguves instrumentu kā skolu vizītes. Tādējādi arī tika traucēts standartu un programmu paraugu monitorings un to pilnveide aprobācijas procesa laikā.

Izmēģinājuma skolu vēstures skolotāju profesionālā kvalifikācija un viņu veiktais darbs aprobācijas procesa laikā rāda, ka iespējams Latvijas vēsturi mācīt kā atsevišķu mācību priekšmetu saskaņā ar aprobācijas periodā izmēģināto mācīšanas modeli. Jānorāda, ka joprojām aprobācijā iesaistīto skolu skolotāju viedokļi par Latvijas vēstures atsevišķu mācīšanu ir dažādi, lai arī dažiem aprobācijas procesa laikā tie diametrāli pretēji mainījās, turklāt gan tiem skolotājiem, kuri pirms aprobācijas bija pārliecināti par mācību priekšmeta "Latvijas un pasaules vēsture" sadalīšanas nepieciešamību, gan tiem, kas bija pret Latvijas vēstures kā atsevišķa mācību priekšmeta mācīšanu.

Darba grupa un izmēģinājuma skolu skolotāji kā vienu no būtiskākajiem aprobācijas procesa ieguvumiem min izmēģinājuma projekta dotās izaugsmes iespējas gan tiešajā skolotāja darbā, gan mācību priekšmeta satura dokumentu izstrādē, kā arī izpratni par iespēju īstenot mācību procesu dažādi.

Izmēģinājuma skolu skolotāji aprobācijas noslēguma seminārā 2009.gada 26.jūnijā izteica viedokli, ka veidu, kā skolotājiem mācīt Latvijas vēsturi, vajadzētu atstāt profesionālu ziņā un aprobēto Latvijas vēstures mācīšanas moduli ieteikt izmantošanai kā vienu no iespējamajiem mācīšanas veidiem, publiskojot to kā mācību priekšmeta programmas paraugu. Tajā pat laikā ir skaidrs, ka vēlams būtu vienota sistēma, kā Latvijas skolās tiek mācīta vēsture.

Aprobācijas norises un tās laikā veikto mērījumu analīze, kā arī 2008./2009.mācību gada 9.klases valsts pārbaudes darba vēsturē rezultāti liecina par aprobācijas procesa kvalitāti un neļauj apšaubīt iegūtos rezultātus.

Secinājumi

Aprobācijas procesa laikā tika īstenoti visi paredzētie uzdevumi, tādējādi sasniedzot aprobācijas mērķi.

Latvijas vēstures kā atsevišķa mācību priekšmeta mācīšana skolēnu mācību sasniegumus ne uzlabo, ne pasliktina. Aprobācijas procesa rezultāti parāda, ka atsevišķa Latvijas vēstures mācīšana neuzlabo skolēnu zināšanas un prasmes. Vienlaicīgi rezultāti parāda, ka aprobācijas modeļa īstenošana nepazemina skolēnu mācību sasniegumu līmeni kopumā. Savukārt pozitīvu skolēnu attieksmi pret Latvijas vēsturi un Latvijas valsts vērtībām aprobācijas process ir veicinājis.

Izmēģinājuma laikā tika izvērtēta mācību priekšmetu "Vēsture" un "Latvijas vēsture" standartu un programmu paraugu projektu kvalitāte. Pēc pilnveides šie dokumenti var būt par pamatu turpmākai vēstures mācīšanai skolās pamatizglītības pakāpē.

Aprobācijas process parādīja, ka nepieciešams pārskatīt pamatizglītības vēstures mācību saturu kopumā, veicot tā atslogošanu. Īpaši tas attiecas uz tēmām pasaules vēsturē.

Tāpat arī jārisina jautājums par skolēnu vecumposmam atbilstošu mācību grāmatu un mācību līdzekļu izstrādi, jo esošie mācību līdzekļi ir tikai pielāgojami vēstures mācīšanai pēc aprobācijā izmēģinātā vēstures mācīšanas modeļa.

Lai īstenotu aprobētos mācību priekšmetu "Vēsture" un "Latvijas vēsture" standartus, nepieciešama skolotāju profesionālās meistarības pilnveide. Tālākizglītībā būtu jāpilnveido skolotāju zināšanas un prasmes gan vēsturē, gan vēstures didaktikā.